

Ігор Бриндак, викладач

Назва цієї статті походить із біблійного виразу: «Ви ж Христове тіло і члени, кожний зокрема» (I Кор. 12,27). Суть цих слів полягає у тому, що Церква є містичним Христовим тілом, а кожний християнин – членом цього тіла. Власне, про різницю між Церквою і її окремими членами і піде мова у публікації. Дуже часто, як лише заходить мова про ті або інші негативні дії, вчинені духовними особами, або просто віруючими людьми, то у світській літературі прийнято писати: «це робила Церква». Коли ж про подібні речі пишеться у літературі церковній, то тоді говориться «окремі члени Церкви» або «окремі представники Церкви».

Тому спробуємо розібратися, чи різного роду негативні явища за понаддвотисячолітню історію християнства – це «гріхи Церкви» чи «гріхи членів Церкви». Власне, таке розрізнення між Церквою та її окремими представниками людей невіруючих часто дратує. Вони схильні вбачати у цьому звичайне крутіство, щось на зразок ХХ з'їзду КПРС, де було сказано, що у всьому винен Сталін, а партія є чистою. Але ті, хто робить такі порівняння, забувають, що церква не є ані партією, ані товариством. Вона взагалі не є людською установою, але Божою. Тому усі її проблеми слід оцінювати згідно з Божою наукою. Як нам відомо, сам засновник Церкви, Ісус Христос, попереджав, що добро і зло будуть існувати у Церкві упродовж усієї її історії (конкретніше про це див. «Ексцес чи закономірність», Жива Вода, №1, 2011; «Про добрі і злі періоди», «Жива Вода», №2, 2013). Але у той же час Ісус називав Церкву своєю установою (Мт. 16,18). Більше того, навіть себе ототожнював з нею: «Савле, Савле, чому ти мене переслідуєш (Ді. 9, 4-5). Савло, як знаємо, ніколи особисто з Ісусом Христовим не зустрічався, і тому не міг його переслідувати. Він переслідував, власне, Церкву. Отож, як бачимо, розрізнення між поняттями «Церква» і «окремі члени Церкви» висунув не якийсь богослов, єпископ, патріарх чи навіть Папа, а сам Ісус Христос. Крім того, іноді трапляється, що і противники Церкви показують, що бачать різницю між церквою та її окремими представниками. Ось одна дуже цікава історія. У 1970 році у Радянському Союзі вийшов на екрани фільм режисера Глеба Панфілова «Початок» (мовою оригіналу – «Начало»). Це стрічка незвична тим, що є, властиво, фільмом про фільм. І то про фільм, якому не судилося бути знятим. Щоб зрозуміти суть справи, коротко торкнемося сюжету «Початку». Події відбуваються у провінційному містечку Речинськ. Головна героїня Паша Строганова (її роль виконала Інна Чурікова) є робітницею швейної фабрики. Але одночасно вона займається художньою самодіяльністю, виступаючи у місцевому дитячому драматичному театрі, де виконує роль Баби Яги. Але в один прекрасний день в Речинськ прибуває режисер з Московської кіностудії, який пропонує Строгановій зіграти головну роль у фільмі про Жанну Д'Арк. І вже вся наступна діяльність Паші Строганової триває на знімальному майданчику, де готують стрічку про Орлеанську Діву. А тепер – про історію, яка залишилася за кадром. Уся справа в тому, що Глеб Панфілов у 1960-і

роки мав намір зняти історичний фільм про Жанну Д'Арк. Але радянська цензура не дозволила йому цього зробити. І тоді Панфілов вирішив зняти фільм у фільмі. Тобто деякі зі сцен, що згідно з його задумом мали увійти в історичний фільм, були зняті в "Початку". Таким чином, режисер не лише хотів показати те, що йому не дозволили, але одночасно підштовхнути владу, аби та надала йому дозвіл на екранізацію історії з Орлеанською Дівою. Тому й своїй стрічці він надав таку незвичну назву. Вона мала стати початком для історичного фільму. Після виходу на екрани «Початок» отримав великий успіх у глядачів, премію ленінського комсомолу і приз «Срібний лев святого Марка» на венеціанському фестивалі. Крім того, Інна Чурікова, виконавиця головної ролі, у часописі «Советский экран» була названа кращою радянською акторкою 1970 року. Після цих успіхів усі очікували, що влада нарешті дасть дозвіл зняти історичний фільм про Жанну Д'Арк. Впевненість у цьому була настільки великою, що Інна Чурікова протягом певного часу відмовлялася від пропозиції зніматися у багатьох інших фільмах. Але дозвіл так і не надійшов. Точніше, згідно зі словами Панфілова, формальна згода ніби існувала, але пропонувалася настільки мізерна сума коштів, що зняти фільм на них було реально неможливо (див. glebpanfilov.ru/index/eng/filmography/fid/28). Фактично це була відмова в культурній формі. І, як свідчив Панфілов, причина відмови була ідеологічною (див. там же). Ось на цьому варто зупинитися детальніше. Що ж не сподобалося радянським ідеологам у Жанні Д'Арк? Як відомо, в літературі, що виходила в радянський період, у всіх тодішніх підручниках, енциклопедіях, довідниках ця особа завжди характеризувалася позитивно. Ніби ніяких класових перешкод для створення її образу на екрані не було. Особисто Панфілов допускає: ймовірно причина була у тому, що постать Жанни Д'Арк не належала до радянської чи навіть російської історії (див. там же). Тут дозвольте не погодитись, бо в ті ж самі роки інший режисер, Георгій Юнгвальд-Хількевич, без будь-яких перешкод отримав і дозвіл, і кошти на екранізацію «Трьох мушкетерів». Значить, причина була у чомусь іншому. Якщо пригадати, що Жанна Д'Арк не тільки національна героїня Франції, але й свята Католицької Церкви, то причини відмови стануть зрозумілими. Страх був через те, що з популяризацією цієї постаті буде й популяризація католицизму. Варто нагадати, що не лише у Радянському Союзі, але й в будь-якій іншій країні так званого соцблоку теж ніколи не було знято жодного художнього фільму про Орлеанську Діву. Але ж багато хто пригадає, що тоді постійно писалося, що, мовляв, саме Католицька Церква спалила Жанну Д'Арк на вогнищі. Деякі люди ще й досі стверджують подібне. Але якщо б насправді вина була за Церквою, то чому радянські ідеологи не дозволили зняти про це фільм. Стрічку переглянули б мільйони людей, до того ж, знайшовся талановитий режисер, який не чекав вказівок згори, а сам виявив бажання екранізувати цю історію. У радянському кінематографі ніколи не існувало табу на тему інквізиції. Згадаймо хоча б фільм «Стріли Робін Гуда» Бориса Тарасова, знятий приблизно у той же період. Але чомусь, коли дійшла справа до фільму про Жанну Д'Арк, то бажання розвінчувати інквізицію зникло. Я думаю, кожному зрозуміло, що якби цим фільмом можна було дійсно скомпрометувати Католицьку Церкву, то були б і кошти, і дозвіл. Хочеться наголосити, що Глеб Панфілов не був дисидентом, він ніколи б не наважився йти проти цензури. Але чисто як професіонал він не міг дозволити собі перекручувати факти на 180 градусів. А без такого перекручування протиставити особу святої Жанни Д'Арк Католицькій Церкві просто неможливо. Окремим представникам церкви – так. І окремі представники Церкви насправді були причетні до загибелі великої доньки французького народу. І ті

представники відповідно й були показані у негативному світлі у тих сценах, що увійшли в «Початок». З усієї цієї історії ми бачимо, що навіть радянські ідеологи прекрасно розуміли різницю між категоріями «Церква» і «окремі представники Церкви», навіть якщо й стверджували людям протилежне. До речі, розуміла цю різницю і сама Орлеанська Діва. Йдеться, звісно, про реальну постать, а не кінематографічну. Ось деякі її висловлювання з протоколів процесу інквізиції: «Для мене Христос і Церква є одне і те ж саме, і не потрібно з цього робити проблему»; «Я вірю, що воююча Церква не може помилятися, але мої слова і діла цілком віддаю в руки Божі»; «Нехай усі мої слова і діла будуть передані до Риму, до Святійшого Отця, якому я підпорядковуюсь після Бога»; «Я віддаю себе на суд Святійшого Отця» (усі цитати – за С.С. Оболенский, «Жанна – Божья Дева», Париж УМСА, 1988). Усі ці відповіді показують, що Жанна Д'Арк аж ніяк не ототожнювала своїх суддів із Католицькою Церквою загалом. Як ми переконалися, існує різниця між категоріями «Церква» та «окремі представники Церкви». Та все ж, слід вказати, що попри цю різницю Церква не займає позиції вмивання рук. Тобто, вона не покладається на тезу «це робили окремі члени, тож усі претензії до них». Відомо, що у свій час блаженний Іван Павло II приніс офіційне вибачення за провини членів Церкви, які мали місце упродовж усього її двотисячолітнього існування. І Папа Венедикт XVI теж вибачався за сексуальні скандали за участю деяких служителів Церкви. Таким чином, Церква все одно розуміє себе як тіло і усвідомлює відповідальність за вчинки окремих її представників. Інша справа, що у секуляризованому світі ті або інші негативні явища часто перебільшуються, а пізніше й узагальнюються, щоб показати Церкву як потворну установу. А варто наголосити, що подібні узагальнення є властивими понад усім для тоталітарних ідеологій. За таким принципом здійснювалися Голокост євреїв, геноцид вірмен в Османській імперії, депортація чеченців і кримських татар сталінським режимом, різні етнічні чистки і т.д. Усі ці злочини виправдовувалися тим, що начебто представники тих чи інших національних чи релігійних спільнот, що зазнали утисків, учинили перед тим якісь злочини, а тому й були покарані. Тому бачити різницю між якою-небудь спільнотою і її окремим членами необхідно не лише з точки зору істини, але й з міркувань любові.